

9. Μερικά ὀρθογραφικά σημάδια. Τὰ διαλυτικά (··) εἶναι περιττά, ὅταν τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο φωνήεντα ποὺ πρέπει νὰ διαβαστοῦν διαλυμένα ἔχει πνεῦμα ἢ τόνο : αἰτός, ἄυλος, ἄυπνος, πλάι, τσαί, νεράιδα, παροκάικο, ἀχάιδεντος, ἐξωράισα, Κάιρο, Λάιος, Μάιος, ρολοί, μοιρολόι, Τατόι, κορόιδο, ὀλόισιος, ὀλόιδιος· Ἄυστάν, Ἄιζενχάουερ, Κλάιστ, Λάμπνιτς, Μπάιρον, Σβάιτσερ, Στάνμετς, Τάιμς, Τολστοί, Λόντ, Φρόντ, Φάλλμεράνερ, Μπουένος Ἄυρες. Ἐπίσης περιττὰ στὰ πρῶι, πρῶινός, ἐγώισμός κλπ.

Τὸ ἐνωτικὸ (μιά μικρὴ γραμμὴ-,διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν παύλα—) εἶναι χρήσιμο (λ.χ. Ἁγία-Σοφιά, Ἁι-Γιώργης, δρομολόγιο Μονάχου - Παρισιοῦ - Λονδίνου), ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ γίνεται κατάχρησή του. Λέξεις ὅπως ἑλληνογαλλικός, καισαρομεσσιανικός, ιστορικοκριτικὴ (μέθοδος), ψευτοαπτικισμός, ὑπερπαραγωγή, ψυχοβιολογία εἶναι σύνθετες καὶ εἶναι παράλογο νὰ τὶς γράφουμε ἑλληνο-γαλλικός κλπ.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

10. Ἡ ἐνικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν. Ἐχει στὸ τέλος πάντα ς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ς ἓνα ἀπὸ τὰ πέντε φωνήεντα ποὺ ἔχει ἡ γλῶσσα μας, α, (ι), ου, (ε), (ο) : ἀγώνας, ἐργάτης, νοῦς, μενεξές, λαός.

Τὸ (ι) γράφεται πάντα μὲ η: δικαστής, ναύτης, φούρναρης· ἔτσι καὶ λάτρης, μάντης, εὐέλπης, πρύτανις, Ἄδωνης, Δούναβης, Λάσκαρης, Τάμεσης, Τίβερης, Φίδαρης.

Τὸ (ο) πάντα μὲ ο: ζυγός, προεστός, μύλος, πλάτανος· ἔτσι καὶ ρινόκερος, Τυνδάρεος.

11. Τὴν ἐνικὴ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σὴ σχηματίζουμε κόβοντας τὸ ς τῆς ὀνομαστικῆς: ἀγώνα, ἐργάτη, νοῦ, μενεξέ, λαό.

Μερικοὶ τῆς κολλοῦν καμιὰ φορὰ ἓνα ν στὸ τέλος γιὰ λόγους τάχα εὐφωνικούς. Αὐτὸ εἶναι λάθος. Μόνο τὰ ἐπίθετα μποροῦν καμιὰ φορὰ νὰ πάρουν τὸ ν (βλ. καὶ 19).

12. Ἡ ἐνικὴ κλητικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -ος σχηματίζεται σὲ -ε (γιατρὲ) καὶ πολὺ σπάνια σὲ -ο: Ἀλέκο, γέρο. Τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μὲ τὴν αἰτιατικὴ: δεκανέα, ναύτη, παππού, κόντε.

Τὰ κύριε βουλευτά, διευθυντά, δικαστά, ἐπιθεωρητά, καθηγητά, δημιουργοῦν μεγάλη ἀνωμαλία, ἀλλὰ ζήτημα εἶναι ἂν μποροῦμε νὰ τὰ ἀποφύγουμε.

13. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -ος σχηματίζεται σὲ -ου (γιατροῦ)· τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μὲ τὴν αἰτιατικὴ, μόνο πού, ὅταν τονίζεται στὴ λήγουσα, παίρνει περισπωμένη σὲ περισσότερες περιπτώσεις παρὰ ἢ αἰτιατικὴ: τὸν ἀμαξά, τὸν πολεμιστή, τὸν παππού, ἀλλὰ τοῦ ἀμαξᾶ, τοῦ πολεμιστῆ, τοῦ παπποῦ.

Ἡ γενικὴ τῶν ὀνομάτων ἄντρας, μήνας, Δίας εἶναι καὶ ἀντρός, μηνός, Διός πλάι στὴν ὀμαλότερη τοῦ ἄντρα, τοῦ μήνα, τοῦ Δία. Ὁ τόνος τῶν προπαροξύτων σὲ

-ος συχνότατα κατεβαίνει στην παραλήγουσα: ἀγγέλου, ἀνέμου, ἀνθρώπου, δασκάλου, διαδρόμου, ἐμπόρου, ἐφήβου, θανάτου, θορύβου, κατοίκου, κυρίου, πλατάνου, Ὀμήρου ἀλλὰ ἀνήφορου, ἀντίλαλου, ἀντίχτυπου, ἐξάψαλμου, καλόγερου, μαντρόσκυλου, ρινόκερου, Ἀχλαδόκαμπου, Ξεροπόταμου, Εὐάγγελου, Θόδωρου, Χαρίλαου. Αὐστηρὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ δὲν μπορεῖ νὰ χαραχτεῖ.

Ἀρχαϊκὲς γενικὲς ὅπως διευθυντοῦ, δικαστοῦ, ἐπιθεωρητοῦ, καθηγητοῦ, μαθητοῦ ἀντιστρατεύονται βασικὸ κανόνα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας καὶ εἶναι ἀπαράδεχτες στὴ δημοτικὴ. Μόνο ἓνα ἀρσενικὸ μὲ ὀνομαστικὴ σὲ -ος ἢ -ους μπορεῖ νὰ ἔχει γενικὴ σὲ -ου.

14. Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν, στὴ γνήσια δημοτικὴ, ἀκόμη καὶ σὲ λόγιες λέξεις, μόνο σὲ οἱ ἢ σὲ ες μπορεῖ νὰ τελειώνει: ποταμοί, κάμποι, ἄνθρωποι, καπεταναῖοι, χειμῶνες, ταμίες, πράχτορες, ἐπιβάτες, ἀέρηδες, βαρκάρηδες, ἀφέντες ἢ ἀφεντάδες, μάντηδες, ἀγοραστὲς, δανειστὲς, ἐθελοντὲς, ἐρευνητὲς, ἐρμηνευτὲς, θεμελιωτὲς, μαθητὲς, μελετητὲς, προσκυνητὲς· υἱοθετήθηκε ὁμως καὶ ἡ λόγια κατάληξις -εῖς ὀνομάτων ὅπως δεκανέας, συγγενῆς (πὺ στὸν ἐνικὸ κλίνονται ὁμαλά): γραμματεῖς, γραφεῖς, δεκανεῖς, διανομεῖς, εἰσαγγελεῖς, κουρεῖς, σκαπανεῖς, συγγραφεῖς, εὐγενεῖς, συγγενεῖς.

Ὅ,τι σημειώθηκε παραπάνω (13) γιὰ τὴν ἀρχαϊκὴ ἐνικὴ γενικὴ ἐφαρμόζεται καὶ στὴν ἀρχαϊκὴ ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ· τὰ διαχειρισταί, διευθυνταί, ἐπιθεωρηταί κλπ. εἶναι στὴ δημοτικὴ ἀπαράδεχτα.

15. Ἡ πληθυντική αίτιατική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν σέ -ος τελειώνει σέ -ους, τῶν ἄλλων εἶναι ὅμοια μέ τήν ὀνομαστική: οὐρανοῦς, ἀγρότες, ποιητές, εἰσαγγελεῖς.

Τῶν προπαροξύτων σέ -ος ὁ τόνος κατεβαίνει κατὰ κανόνα στήν παραλήγουσα: ἀγγέλους ἀνθρώπους, κυρίους, συμμάχους, ἀλλά ὑπάρχουν καί ἐξαιρέσεις: ἀντίλαλους, ἀντίχτυπους, μαντρόσκυλους, ρινόκερους.

Ἀρχαϊκές αίτιατικές ὅπως δικαστάς εἶναι ἀπαράδεχτες.

16. Ἡ πληθυντική κλητική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν εἶναι πάντα ὅμοια μέ τήν ὀνομαστική.

17. Ἡ πληθυντική γενική τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν, ὅπως ἄλλωστε καί τῶν οὐσιαστικῶν τῶν δύο ἄλλων γενῶν, τελειώνει πάντα σέ -ων. Ὁ τόνος τῶν προπαροξύτων σέ -ος κατεβαίνει κι ἐδῶ κατὰ κανόνα στήν παραλήγουσα (ἀγγέλων, κυρίων, συμμάχων, ἀλλά ρινόκερων). Γενικά, καί ἄλλες μετακινήσεις τόνου γίνονται σ' αὐτή τήν πτώση: ἐπαγγελματιῶν, πινάκων, γλυπτῶν, ἀγροτῶν.

18. Ἡ ἐνική ὀνομαστική τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν τελειώνει σέ ἓνα ἀπό τὰ πέντε φωνήεντα τῆς γλώσσας μας.

Σέ α: πρωτομαγιά, Λιβαδειά· χώρα, ἐπιφυλλίδα, ἄρμονία, μαυρίλα, ἀραπίνα, βουλευτίνα, γυμνασιαρχίνα, Σαλαμίνα, Ἑλλάδα· αἶθουσα, τράπεζα, ὑποτείνουσα, διώ-

ρυγα, σήραγμα, φάλαγμα, ἀνθρωπότητα, θερμότητα, κοι-
νότητα, ταυτότητα, εἰλικρίνεια, ἐνάργεια, εὐλάβεια, σα-
φήνεια, διάνοια, εὐνοια, πρόνοια, ἥπατίτιδα, φαρυγγί-
τιδα, γιάτρισσα, ἀστροναύτισσα, φοιτήτρια, γιάτραινα,
δράκαινα, Ἀράχοβα, Λάρισα.

Σὲ (υ), πού γράφεται πάντοτε, ἀνεξαίρετα, μὲ η:
πηγή, γνώμη, καλοσύνη, ἱεροσύνη, Θέμη, Θέτη, Μυτι-
λήνη, θύμηση, καλύτερευση, Ἀλκηστη, Ἀρτεμη, Χάρυ-
βδη, Χρυσόθεμη· γνώση, δράση, δύση, ἔλξη, νύξη, φά-
ση, φύση, χρήση, ψύξη· αἴσθησις, ἀφοσίωσις, βούλησις,
ἐκκλήσις, ἔνεσις, ὄσφρησις, συνείδησις, ὕφηση· Ἐρμού-
πολη, Νεάπολη, Τρίπολη.

Μερικὲς Ἑλληνίδες, ἀπὸ ξενομανία, γράφουν τὰ
χαϊδευτικὰ ὀνόματά τους Γκέλυ, Κάτυ, Κίτυ, Νάνσυ,
Τζένυ. Ἄν τὰ ἄφηναν ἄκλιτα, τὸ πράγμα καὶ πάλι θὰ
ἦταν ἐξοργιστικό, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ εἶχε κάποια
δικαιολογία. Ἀφοῦ ὅμως στὴ γενικὴ λένε τῆς Κάτης
καὶ τῆς Τζένης, τὸ υ εἶναι ἐντελῶς παράλογο. Γενικά,
ὅταν μιὰ δάνεια ξένη λέξις μπαίνει στὸ ἑλληνικὸ κλιτικὸ
σύστημα, φυσικὸ εἶναι νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ὀρθογραφία
τῶν ἑλληνικῶν καταλήξεων. Ἀφοῦ κλίνουμε τὸν τεντιμ-
πὸν, θὰ τὸν γράψουμε ὁ τεντιμπόνης, οἱ τεντιμπόηδες
(ὄχι τεντιμπόους, τεντιμπόουδες).

Σὲ (ο), πού γράφεται στὰ περισσότερα μὲ ω: ἠχώ,
Ἐρατώ, Κρινιώ, Κώ, Δέσπω, Ζαχάρω. Γράφονται μὲ
ο μερικὰ λαϊκὰ, πού δὲν τὰ πολυμεταχειρίζεται ἢ σύγ-
χρονη πεζογραφία: Χιό, ἄμμο, Σάμο, Τῆνο, ἄβυσσο,
Μύκονο.

Σὲ ου: μυλωνού, Κολοκυθού.

Σὲ ε: ἐλάχιστα τέτοια ὑπάρχουν, καὶ αὐτὰ ξενικά: ἢ νενέ.

Ἡ κοινὴ δημοτικὴ πολιτογράφησε καὶ τὰ ἀρχαῖοκλιτα σὲ -ος, μολονότι αὐτὰ δημιουργοῦν ἀνωμαλία καὶ ὁ λαὸς πολὺ δύσκολα τὰ μαθαίνει: θαλαμηγός, κιβωτός, ὁδός, Αἰδηψός, Ἴωλκός, Λεμεσός, Ὀδησσός· ἄμμος, διχοτόμος, λεωφόρος, ψῆφος, Δῆλος, Θάσος, Κάσος, Κύθνος, Κύπρος, Λέρος, Λέσβος, Πάρος, Ρόδος, Σάμος, Σκύρος· ἄβυσσος, διάμετρος, μέθοδος, περίμετρος, περίοδος, πρόοδος, στρουθοκάμηλος, σύγκλητος, Ἀγχιάλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάρπαθος, Κίμωλος, Κόρινθος, Πελοπόννησος. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ (λ.χ. διάμετρος, σύγκλητος) εἶναι οὐσιαστικοποιημένα ἐπίθετα καὶ μόνον ὡς οὐσιαστικὰ πιά μποροῦν ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἀρχαία κλίση. Ὄταν ἓνα τέτοιο ὄνομα τὸ μεταχειρίζομαστε ὡς ἐπίθετο, θὰ τὸ κλίνουμε φυσικὰ ὡς ἐπίθετο· θὰ ποῦμε λ.χ. ἡ κάθετη γραμμὴ, γιὰτὶ θηλυκὰ ἐπίθετα σὲ -ος ἢ δημοτικὴ δὲν ἔχει.

Μιὰ ἀρχαία λέξη, ἡ ἰσχύς, δὲν ἐννοεῖ νὰ πάρει νεοελληνικὴ μορφή, μερικοὶ ἐπιστήμονες ὅμως ἰσχυρίζονται πὼς τοὺς εἶναι ἀπαραίτητη, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον στὸν ἐνικό. Τότε, ἄς τὴν κρατήσουν ὡς κάτι τὸ ἐντελῶς ἀσυμμόρφωτο καὶ μοναδικὸ (ἢ ἀχλὺς μπορεῖ, ἐλπίζουμε, νὰ τοὺς λείψει): τῆς ἰσχύος, τὴν ἰσχύ, οἱ ἰσχύες, τῶν ἰσχύων, τὶς ἰσχύες.

Ὡστόσο στὸν ἐνικό οἱ τύποι ἰσχή, ἰσχῆς θὰ ἦταν προτιμότεροι.

19. Ἡ αἰτιατική καὶ ἡ κλητική τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν στὸν ἐνικὸ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ὀνομαστική. Μόνο τὰ ἀρχαιοκλιτα σὲ -ος σχηματίζουν τὴν αἰτιατική ἀφαιρώντας τὸ τελικὸ ς. Κλητικὴ αὐτὰ δὲν ἔχουν (τὸ Παρθένο εἶναι κλητικὴ ἀπὸ ὀνομαστικὴ ἢ Παρθένο).

Ὅπως στῶν ἀρσενικῶν (11), ἔτσι καὶ στῶν θηλυκῶν τὴν αἰτιατικὴν κολλοῦν κάποτε μερικοὶ ἕνα ν στὸ τέλος. Κι ἐδῶ αὐτὸ εἶναι λάθος.

20. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν σχηματίζεται μὲ τὴν προσθήκη ἐνὸς ς στὴ φωνηεντόληχτη ὀνομαστικὴ· ὁ τόνος μένει πάντοτε ἀμετακίνητος: φωτιᾶς· ἐπιφυλλίδας, Λευκάδας· αἴθουσας, τράπεζας, ὑποτείνουσας, διώρυγας, σήραγγας, φάλαινας, φάλαγγας, θερμότητος, εἰλικρίνειας, διάνοιας, στοματίτιδας, μάντισσας, ἀστροναύτισσας, φοιτήτριας, δράκαινας, Ἐντισσας· ὄρμηϊς, ἀπαλοσύνης, Θέμης, Θέτης, ζάχαρης, Ἄρτεμης, Χάρουβδης· κυβέρνησης, παράστασης, συγκίνησης, Ἐρμούπολης· ἠχῶς, Ἡρῶς, Κλειῶς, Σαπφῶς· κοσκινοῦς· νενές.

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ μνημονεύει καὶ τὴ γενικὴ σὲ -εως (ἐνστάσεως, κρούσεως). Λέμε βέβαια γιορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, ἀλλὰ καλὸ εἶναι τὴν ἀρχαία αὐτὴ κατάληξη νὰ τὴν ἀποφεύγουμε.

Τῶν ἀρχαιοκλιτων σὲ -ος ἡ γενικὴ τελειώνει σὲ -ου: ὄδοῦ, Δήμου, συγκλήτου.

21. Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν τελειώνει πάντα σὲ -ες, ἔχουν ὁμῶς υἱό-

θετηθεῖ καὶ οἱ ἀρχαῖες καταλήξεις -εις καὶ -οι· ἢ -εις γιὰ ὀνόματα ὅπως πράξη, αἴσθησις, πού εἶναι ἀρχαιοκλιτα μόνο στὸν πληθυντικό: πράξεις, αἰσθήσεις· ἢ -οι γιὰ τὰ θηλυκὰ σὲ -ος, ἀρχαιοκλιτα καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς: ἐγκύκλιοι, λεωφόροι· τὰ τελευταῖα αὐτὰ λέγονται, λαϊκότερα, καὶ ἐγκύκλιες, λεωφόρες.

22. Ἡ αἰτιατικὴ καὶ ἡ κλητικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν στὸν πληθυντικὸ εἶναι ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστικὴ· μόνο τὰ ἀρχαιοκλιτα σὲ -ος σχηματίζουν αἰτιατικὴ σὲ -ους (λεωφόρους) πλάι στὴ λαϊκότερη σὲ -ες (λεωφόρες).

23. Ἡ πληθυντικὴ γενικὴ τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν συχνότατα κατεβάζει τὸν τόνο παρακάτω ἀπὸ τὴ συλλαβὴ πού τὸν ἔχει ἢ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἢ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ: ὠρῶν, νικῶν, ἐρευνῶν, διωρῶν, μεθόδων, συγκρούσεων, κοινοτήτων.

Πολλὰ θηλυκὰ δὲ σχηματίζουν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ: βαρκούλα, βρύση, βράση, δέση, ζέστη, μύτη, στάχτη, ἀντάμωση, γέμιση, ζάχαρη, καλύτερευση, κάππαρη, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, πέραση, τσάκιση κλπ. Γιὰ τὸ πῶς ἀναπληρώνεται ἡ ἔλλειψη βλ. 30.

24. Οἱ τρεῖς ὅμοιες πτώσεις τῶν οὐδετέρων στὸν ἐνικό. Εἶναι ἡ ὀνομαστικὴ, ἡ αἰτιατικὴ καὶ ἡ κλητικὴ. Καταλήξεις :

- ο· λουτρό, ποιό, ποσό, ποσοστό· γέλιο, ταμεῖο, φορτίο· βερίκοκο, μερόνυχτο, πρόσωπο, χιονόνερο, Λιτόχωρο, Μέτσοβο· ἔτσι καὶ τὸ Αἰγάλεο·

- (ι)· σχεδὸν πάντα με ι: παιδί, σπυρί, ὄνι, Λαφνί· ἀδράχτι, ἐρημοκλήσι, ξίδι, ταξίδι, τσάι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι· φίνλτισι. Γράφονται με υ τὰ βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, δόρυ, ὄξύ, στάχυ·

- ος: σμῆνος, μέγεθος·

- μα: δέμα, δράμα, κύμα, νῆμα· διάλειμμα, ποίημα, ὕφασμα· ὅμοια με αὐτὰ κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

- σιμο (-ξιμο, -ψιμο): δέσιμο, πρήξιμο, γράψιμο.

- ας: κρέας, πέρας, τέρας·

- (ός): με ο, τὸ γεγονός, με ω, τὸ φῶς, τὸ καθεστώς.

25. Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν οὐδέτερων οὐσιαστικῶν σχηματίζεται ὅπως δείχνουν τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα: βουνοῦ, φυτοῦ· πεύκου, ζώου· βερίκοκου, προσώπου, Μετσόβου, Αἰγάλεου· γυαλιοῦ, χαρτιοῦ· βελονιοῦ, Μεσολογγιοῦ· βραδιοῦ (με ι) διχτυοῦ καὶ σταχυοῦ (με υ)· δάσους, στελέχους· κύματος, ἀγάλματος, γάλατος· γραψίματος· κρέατος, πέρατος, τέρατος· γεγονότος, φωτός, καθεστῶτος. Γιὰ τὸ δόρυ καὶ τὸ ὄξύ βλ. 28.

Λέμε τοῦ βερίκοκου, ἀλλὰ τοῦ ὄργανου. Πολλὰ προπαροξύτονα σὲ -ο κλίνονται ὅπως τὸ πρῶτο, φυλάγουν δηλ. τὸν τόνο τῆς προπαραλήγουσας σὲ ὅλες τὶς πτώσεις, καὶ πολλὰ ὅπως τὸ δεύτερο, στὴ γενικὴ δηλ. (καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν) τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: βύσσινου, κόκαλου, μάγουλου, ροδάκινου, σέλινου, τριαντάφυλλου κλπ., ἀλλὰ ἀλόγου, ἀτόμου, δανείου, ἐξόδου, ἐπίπλου, θεάτρου, μετώπου κλπ. Μερικὰ ταλαντεύονται: βούτυρου καὶ βουτύρου.

Τὰ χαϊδευτικά σὲ -άκι καὶ -ούλι (βαρκάκι, χεράκι, ποδαράκι, ψωμάκι, μικρούλι) δὲ σχηματίζουν γενική οὔτε στὸν ἐνικό οὔτε στὸν πληθυντικό· ἂν λέμε τοῦ αὐλακιοῦ, τοῦ σακακιοῦ, τοῦ σοκακιοῦ, εἶναι γιὰ αὐτὰ δὲν ἔχουν (ἢ δὲν ἔχουν πιά) ὑποκοριστική σημασία.

26. Οἱ τρεῖς ὅμοιες πτώσεις τῶν οὐδέτερων στὸν πληθυντικό. Καταλήξεις (ὀνομαστική, αἰτιατική, κλητική):

- α: φυτά, πεῦκα, σύννεφα, ὄργανα·
- ια: νησιά, τρυγόνια·
- η: χρέη, στελέχη·
- ματα: νήματα, προβλήματα· ἔτσι καὶ γάλατα·
- σίματα: φερσίματα, τρεξίματα, γραψίματα·
- ατα: κρέατα, πέρατα, τέρατα·
- (ότα): γεγονότα, φῶτα, καθεστῶτα.

27. Ἡ πληθυντική γενική τῶν οὐδέτερων οὐσιαστικῶν σχηματίζεται ὅπως δείχνουν τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα: βουνῶν, πεύκων, ροδάκινων, προσώπων· νησιῶν, τρυγονιῶν· διχτυῶν, σταχυῶν· δασῶν, στελεχῶν· κυμάτων, ἀγαλμάτων, γαλάτων· δεσιμάτων· κρεάτων, περάτων, τεράτων· γεγονότων, φώτων, καθεστῶτων.

Γιὰ τὸν τόνο τῶν προπαροξύτων σὲ -ο βλ. 25.

28. Ἄνώμαλα οὐδέτερα. Καὶ στὰ παραπάνω παραδείγματα ὑπάρχουν μερικές ἀνωμαλίες, δηλ. ἀρχαῖκοι ἀναφομοίωτοι τύποι (γεγονός, καθεστώς). Ἄλλα ἀνώμαλα οὐδέτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖόν, καθήκον, συμφέρον, ἐνδιαφέρον, μέλλον· πᾶν, σύμπαν· μηδέν, φωνῆεν· ὄξύ, δόρυ· ἐκκρεμές (λ.χ. σ' ἓνα ρολόι).

Στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ: ὄντος, παρόντος, παρελθόντος, προῖόντος, καθήκοντος, συμφέροντος, ἐνδιαφέροντος, μέλλοντος· παντός, σύμπαντος· μηδενός, φωνήεντος· ὄξεος, δόρατος· ἐκκρεμοῦς.

Στὶς τρεῖς ὅμοιες πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ: ὄντα, παρόντα, παρελθόντα, προῖόντα, καθήκοντα, συμφέροντα, ἐνδιαφέροντα, μέλλοντα· πάντα, σύμπαντα· φωνήεντα· ὄξεα, δόρατα, ἐκκρεμῆ.

Στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ: ὄντων κλπ., πάντων, συμπάντων, φωνηέντων· ὄξεων, δοράτων· ἐκκρεμῶν.

29. Μία κακή τάση. Μερικοί, γιὰ νὰ δείξουν πὼς ξέρουν ξένες γλῶσσες, φροντίζουν νὰ μεταχειρίζονται μερικές ξένες λέξεις σύμφωνα μὲ τὴ γραμματικὴ τῆς ξένης γλώσσας ἀπὸ τὴν ὁποία τὶς πήραμε· γράφουν στὸν ἐνικὸ ὁ γκάγκστερ, τὸ κλόμπ, τὸ τάνκ, τὸ φίλμ, στὸν πληθυντικὸ οἱ γκάγκστερς, τὰ κλόμπς, τὰ τάνκς, τὰ φίλμς. Αὐτὴ ἡ τάση εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτη. "Ολοὶ οἱ λαοὶ δανείζονται ξένες λέξεις, ἀλλὰ μιὰ γλῶσσα δείχνει τόσο περισσότερο τὴ ζωτικότητά της, ὅσο περισσότερο τὶς ἀφομοιώνει καὶ τὶς προσαρμόζει στὸ δικό της τυπικό. Αὐτὸ ἔκαναν, κατὰ κανόνα τουλάχιστο, οἱ ἀρχαῖοι, πού δανείστηκαν ὄχι λίγα ἀπὸ ἀνατολίτικες γλῶσσες καὶ ἀπὸ τὰ λατινικὰ (λ.χ. παράδεισος, Μεσσίας, παλάτιον), αὐτὸ ἔκανε καὶ ἀργότερα, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἐποχὴ καὶ ἔπειτα, ὁ λαός μας, πού δανείστηκε λέξεις ἀπὸ τὶς βαλκανικὲς γλῶσσες, ἀπὸ τὰ τούρκικα, ἀπὸ τὰ ἰταλικά, ἀκόμη

καὶ ἀπὸ τὰ γαλλικὰ καὶ τ' ἀγγλικὰ καὶ τὰ γερμανικὰ: κοτέτσι, κουνάβι, σανός, τσέλιγκας, τσάι, μανούρι, γκιόνης, ἀβαρία, κάβος, σαλπάρω, βελουῖδο, μαραγκός, γάντζος, φράουλα, γιαούρτι, καταΐφι, μεζές, χαλβάς, κουβάς, φλιτζάνι, μανάβης, ἄλγεβρα, μπάμια, νεράντζι, σουλτάνος, ἱμπρεσιονισμός, ρομαντισμός, ἰνστιτούτο, σανατόριο, μπιφτέκι, τάλιρο, τσίγκος κλπ. Βέβαια μένουν καὶ πολλές ἀναφομοιώτες, δηλ. ἄκλιτες (ζενίθ, κονιάκ, ρεκόρ, τράμ, τρόλεϊ κλπ.). Αὐτὸ εἶναι ἤδη δυσάρεστο, ἀλλὰ, ὡς ἓνα σημεῖο τουλάχιστο, ἀναγκαῖο κακὸ καὶ ἡ γλῶσσα τὸ δέχεται. Ἀλίμονο ὅμως ἂν ἀναγκαζόμαστε νὰ μαθαίνουμε καὶ τὶς γραμματικὲς ξένων γλωσσῶν, γιὰ νὰ κλίνουμε σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τοὺς τὶς λέξεις ποὺ δανειζόμαστε ἀπ' αὐτές!

Τί νὰ κάνουμε λοιπόν; Τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα, νὰ ξεγράψουμε, ἂν μπορούμε, τὶς παρείσαχτες λέξεις καὶ νὰ μεταχειριζόμαστε τὶς ἀντίστοιχες ἑλληνικὲς, ὅπου ὑπάρχουν. Γιατί, ὅταν πρόκειται γιὰ κινηματογράφο, φιλμ, ἀφοῦ ἔχουμε τὴν ταινία; Δεύτερο, νὰ τὶς προσαρμόζουμε στὴ δική μας γραμματικὴ. Δὲ γίνεται αὐτό; Νὰ τὶς κρατοῦμε ἄκλιτες. Πολὺ προτιμότερο κι αὐτὸ ἀπὸ τὴ ρηχὴ ἀγγλομάθεια ἐκείνων ποὺ γράφουν τὰ κλόμπς, τὰ τάνκς, τὰ φιλμς καὶ τοὺς γκάγκστερς.

30. Χρήση τῆς γενικῆς. Ἡ γενικὴ εἶναι καὶ στὴ νέα μας γλῶσσα τύπος ζωντανός, πτώση εὐχρηστή καὶ πολὺχρηστή. Ἄν ὅμως τὴ συγκρίνουμε μὲ τὶς ἄλλες πτώσεις, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς παρουσιάζει κάποια κάμψη, μιὰ μικρὴ ἀρχὴ μαρασμοῦ. Ἐτσι, μερικὲς κατηγορίες ὀνομάτων σχηματίζουν δύσκολα ἢ δὲ σχηματίζουν καθόλου γενικὴ εἴτε στὸν ἓναν ἀπὸ τοὺς

δυὸ ἀριθμούς εἶτε καὶ στοὺς δύο. Τὰ χαϊδευτικά σέ -άκι καὶ -ούλι δὲν ἔχουν καθόλου γενική (25), θηλυκὰ ὅπως πάπια, δίψα, πείνα, φτερούγα, ἀρχοντοπούλα, μαζώχτρα, βρούση, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, ζάχαρη, κουφόβραση, σίκαλη σχηματίζουν γενική στὸν ἐνικό, ὄχι ὅμως καὶ στὸν πληθυντικό (23).

Ἡ γλώσσα ἔχει τὸν τρόπο νὰ ἀναπληρῶνει τὴν ἔλλειψη. Στὴ θέση τῆς ἀνύπαρχτης γενικῆς βάζει λ.χ. αἰτιατική μὲ πρόθεση: νερὸ τῆς βρούσης, ἀλλὰ νερὸ ἀπὸ τὶς βρούσες, περιτύλιγμα τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ περιτύλιγμα γιὰ τὸ κουτάκι. Ἡ ἀλλάζει τὴ φράση. Ἐπειδὴ, ἄς ποῦμε, ἡ λέξη μαζώχτρα δὲν ἔχει γενική τοῦ πληθυντικοῦ, πλάθεται ἔτσι ἡ φράση: Στὸ μάζωμα τῶν ἐλιῶν εἶναι βαριά ἢ δουλειὰ τῶν ραβδιστάδων, μὰ κι αὐτὴ πού κάνουν οἱ μαζῶχτρες δὲν εἶναι εὐκόλη. Πρβλ.: Φύλαγε πάντα στὸ ἀρμάρι της λίγα κουφέτα τῶν γάμων ὅπου τὴν καλοῦσαν, ἀκόμη κι ἀπὸ βάφτισες πού πήγαινε.

Σὲ μερικά κείμενα διαβάζουμε σειρά γενικῆς πού ἡ μιὰ προσδιορίζει τὴν ἄλλη. Τὸ καλὸ ὕφος καί, ὄχι σπάνια, ἡ ἀνάγκη τῆς σαφήνειας ἀπαιτοῦν τὴν ἀντικατάσταση καμιάς ἀπ' αὐτὲς μὲ ἄλλον φραστικὸ τρόπο. Ἀντὶ λ.χ. νὰ ποῦμε Μὲ τὸν ὑπολογισμό μόνον τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μεταβολῶν δὲ φτάνουμε σὲ σωστὰ συμπεράσματα, λέμε Ἄν ὑπολογίσουμε τίς οἰκονομικῆς μόνον συνθήκες τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, δὲ φτάνουμε σὲ σωστὰ συμπεράσματα. Ἀντὶ νὰ ποῦμε Ἡ πεποίθηση τῆς ἀνάγκης τῆς ἀδιάκοπης μεταμόρφωσης καὶ τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τῆς ἐκλογῆς, λέμε Ἡ πεποίθηση πὼς ἡ ἀδιάκοπη μεταμόρφωση καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς εἶναι ἀναγκαῖες. Στὴ φράση Ἡ νοστιμάδα τῶν αὐγῶν

τῶν κοτῶν αὐτῆς τῆς περιοχῆς μου εἶναι ἀξέχαστη, ἔχουμε δύο κακά· καὶ συσσώρευση γενικῶν καὶ τῆ γενικῆ κοτῶν, πού, μολονότι ὄχι ἀνύπαρχτη, δὲ συνηθίζεται στὴν κοινὴ δημοτικὴ. Λέμε λοιπὸν Ἡ νοστιμάδα τῶν αὐγῶν πού γεννοῦν οἱ κότες αὐτῆς τῆς περιοχῆς μου εἶναι ἀξέχαστη ἢ Δὲν ξεχνῶ τὴ νοστιμάδα κλπ.

Γενικά : Διώχνουμε ἀπὸ τὸ νοῦ μας τὸν καθαρευουσιάνικο τρόπο τῆς σκέψης καὶ τῆς ἔκφρασης καὶ ἐκεῖνο πού ἔχουμε σκοπὸ νὰ ποῦμε τὸ σκεφτόμαστε μὲ δημοτικούς φραστικούς τρόπους.

Ε Π Ι Θ Ε Τ Α

31. Βασικός τόνος. Σὲ ὅποια συλλαβὴ τονίζεται ἓνα ἐπίθετο στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ, στὴν ἴδια συλλαβὴ τονίζεται σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τῶν δύο ἀριθμῶν καὶ τῶν τριῶν γενῶν : ἀμετακίνητος, ἀμετακίνητη, ἀμετακίνητο, ἀμετακίνητε, ἀμετακίνητου, ἀμετακίνητης, ἀμετακίνητοι, ἀμετακίνητες, ἀμετακίνητα, ἀμετακίνητους, ἀμετακίνητων.

Δὲν εἶναι σπάνιο ἓνα ἐπίθετο ν' ἀλλάξει γραμματικὸ εἶδος καὶ νὰ γίνῃ οὐσιαστικόν· ὅσο ἔχει τὴ σημασίαν ἐπιθέτου, κρατᾷ τὸ βασικόν του τόνον ἀμετακίνητο, ὅταν τὸ αἰσθανόμεσθε πιά ὡς οὐσιαστικόν, ἀκολουθεῖ τοὺς τονικούς νόμους τῶν οὐσιαστικῶν. Γι' αὐτὸ λέμε ἢ κύρια ἀπασχόληση, τῆς κύριας ἀπασχόλησης, τοῦ κύριου ὀνόματος, οἱ κύριες προτάσεις, τοὺς κύριους μοχλοὺς, τῶν κύριων συνθηκῶν, ἀλλὰ ἐτοιμάζει τὸ φαγητὸ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας, ἦρθε ἢ κυρία, καπέλα κυρίων καὶ κυριῶν, ἔφυγαν οἱ κυρίες, χαιρέτισε τοὺς κυρίους καὶ τὶς κυρίες, στὰ κείμενα μερικῶν λογίων διαπιστώ-